

La cova de les Monges. Un habitacle de l'Edat del Bronze

ASSUMPCIÓ TOLEDO MUR

INTRODUCCIÓ

La Cova de les Monges, que s'obre pel cim de la Riera de Sant Aniol, es troba a mig camí entre Sadernes i l'ermita dedicada a aquell Sant.

El paisatge que l'envolta —de calcàries eocèniques, alterades químicament per l'acció de l'aigua— és el que diferencia la comarca de l'Alta Garrotxa. (Veure làmines 1 i 2.) (Botet i Sisó, 1911).

Es tracta d'una cavitat de secció triangular, que finalitza en una volta suau. Amida 27 metres de llargada, 10 metres d'amplada màxima i 14 metres d'alçada. (Veure làmina 3.)

Aquest article, resum d'una tesi de llicenciatura presentada l'any 1980 a la Universitat Autònoma de Barcelona, es basa en el conjunt material de formen 3.013 fragments ceràmics, 702 fragments osteodonqueròntics, 8 peces lítiques i 4 peces metàl·liques.

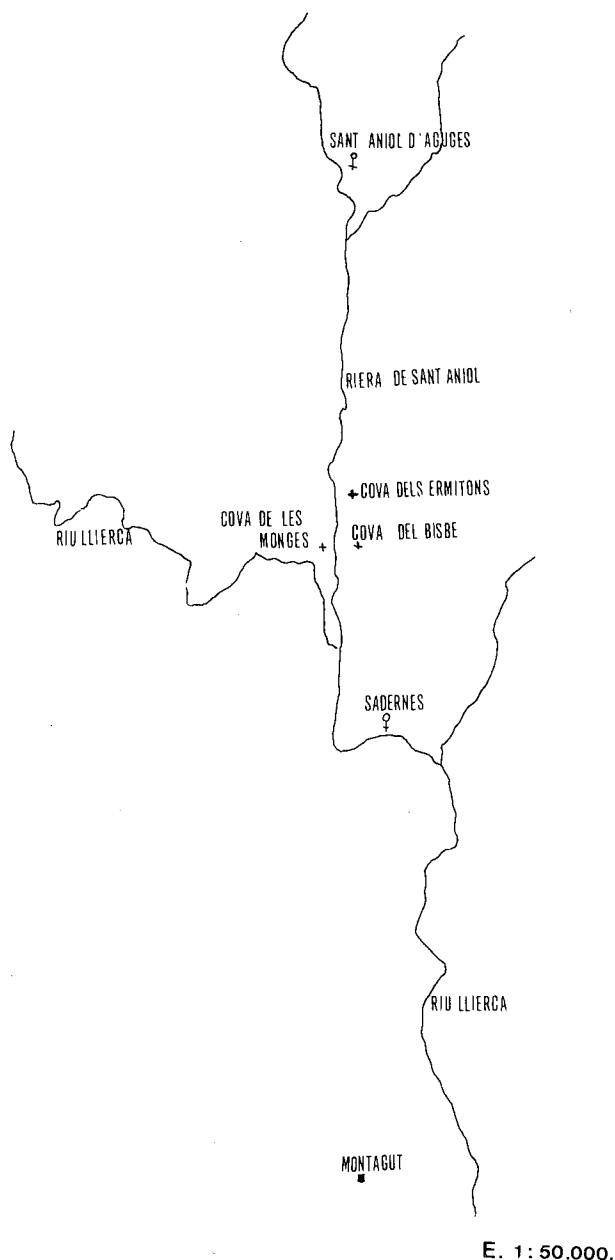
Aquest material procedeix de tres lots diferents:

— Donació R. Sala, que en fou el descobridor, i que està mancada de plànols de situació i estratigrafia.

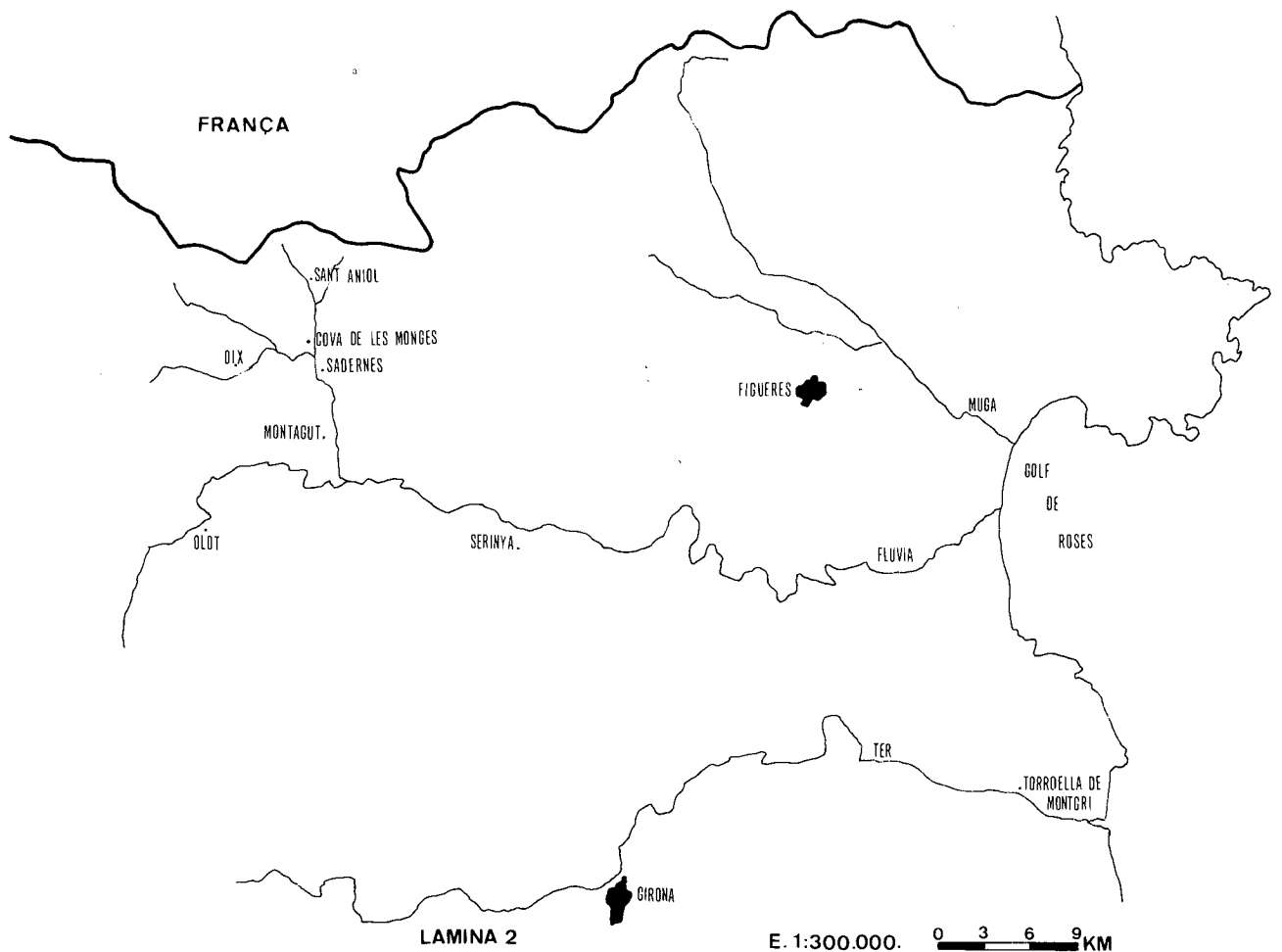
— Excavació del Servei Tècnic d'Arqueologia de Girona l'any 1974, que té una estratigrafia some-
ra, per picades, i amb un intent de situació espacial, per zones.

— Excavació Servei 1978. Amb una quantitat exígua de material (10 fragments), ja que en el moment de la seva realització, la Cova estava totalment capgirada i els resultats científics foren nuls.

En un primer moment de l'estudi vam pensar en la possibilitat d'establir l'existència de diferents nivells d'habitació, a partir de la somera estratigrafia que ens proporcionava l'excavació de juliol del 1974. Vam tenir que deixar de banda la idea puix que en confrontar diari d'excavació i rètols de les caixes, ens mancaven picades i la divisió espacial tampoc coincidia. Cal, però, retenir les següents dades que ens assenyala el diari: el material es troba més cap a la paret de la cova, que no pas en el centre; la potència del sediment

LAMINA 1

disminueix a mida que ens anem endinsant en la cova; les picades més productives són de la 1 a la 3.

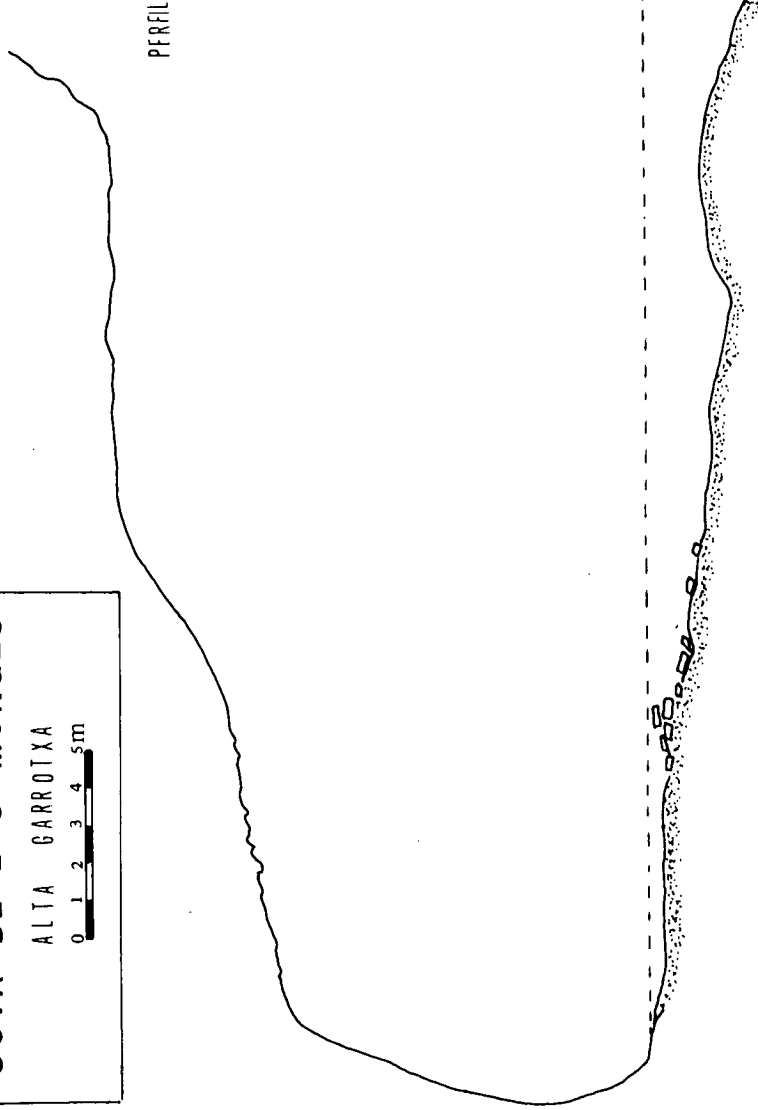
ESTUDI ANALÍTIC DEL MATERIAL CERÀMIC

Hom ha estudiat cadascun dels fragments ceràmics, anotant les seves característiques (pasta, color, gruix, desengreixant, acabat) en tots els casos, i realitzant el seu dibuix a tamany natural en el cas dels fragments determinables (vores, nanses, bases i decorats).

Els resultats són els següents:

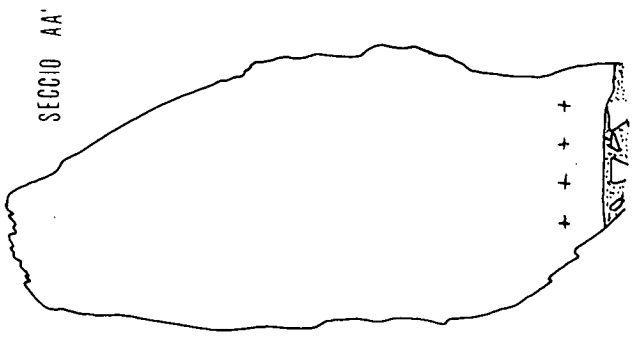
- *desengreixant* (veure làmina 5)
  - pel que fa al tamany,
    - els fragments amb desengreixant gros, representen el 47,12 %;
    - els fragments amb desengreixant petit, representen el 37,90 %;
    - els fragments amb desengreixant inapreciable, representen el 14,96 %;
  - pel que fa a la seva composició,
    - quars i quarsita apareixen, pràcticament, sempre junts, en un 60 % d'ocasions;
    - el feldespat en un 20 %;
    - la mica en un 17 %;
    - pissarra, pedretes molt petites i argila cremada, totes plegades, en un 3 %.
- *duresa*
  - pràcticament tots els fragments presenten una pasta dura.
- *color* (veure làmina 4)
  - grisos (del més clar al quasi negre), representen el 49,87 %;
  - marrons, el 28,26 %;
  - vermells, el 20,94 %;
  - grocs, 0,89 %.
- *gruix* (veure làmina 5)
  - menys de 5 mm., representen el 8,06 %;
  - entre 5 i 10 mm., el 58,91 %;
  - més de 10 mm., el 33,02 %.
- *acabats* (veure làmina 5)
  - a l'exterior,
    - fragments amb un acabat espatulat representen el 26,35 %;
    - els que tenen un acabat polit representen el 27,31 %;
    - els que tenen una superfície grollera són el 45,70 %;
    - la resta representen, només, l'1 %;
  - a l'interior,
    - els fragments amb un acabat espatulat representen el 13,04 %;
    - els fragments amb un acabat polit, el 10,52 %;
    - els que tenen una superfície grollera, el 76,43 %.

COVA DE LES MONGES
 ALTA GARROTXA
 0 1 2 3 4 5m

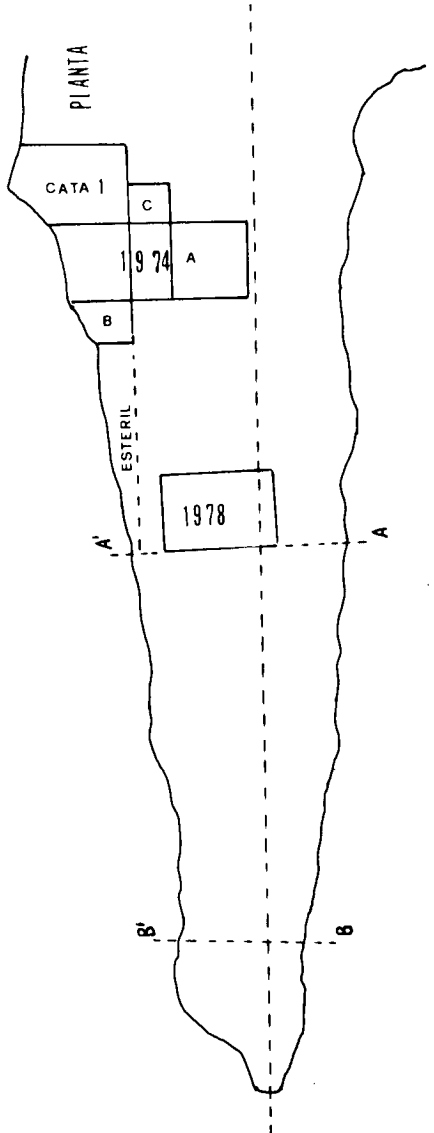

PERFIL

pla 0

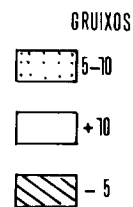
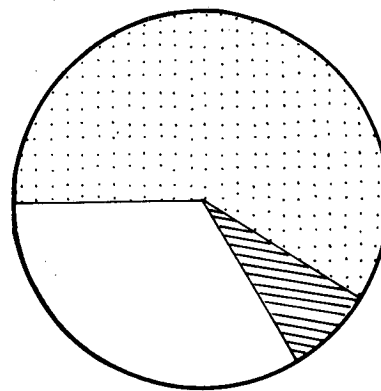
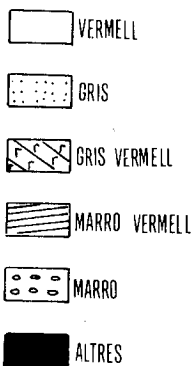
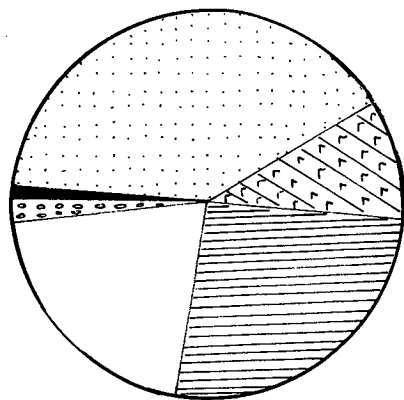
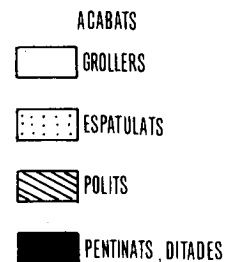
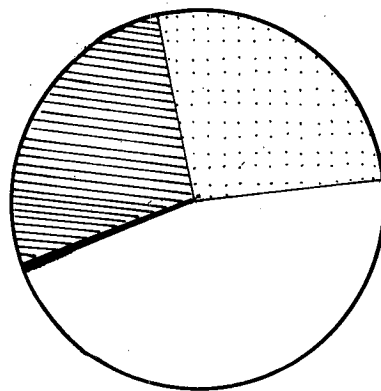
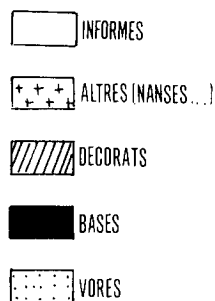
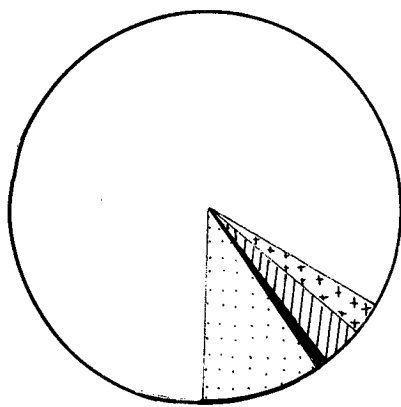
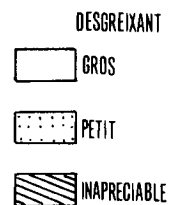
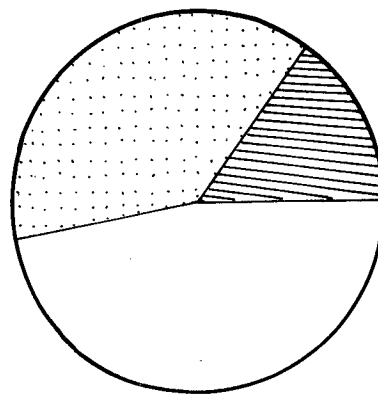
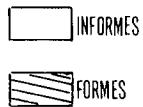
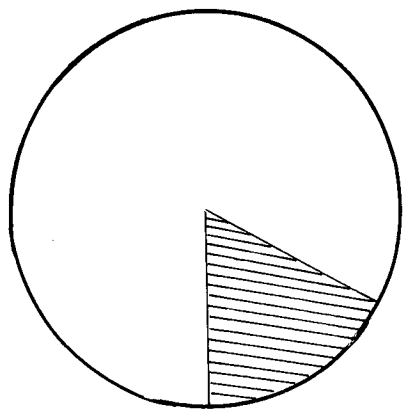
SECCIO AA'

PIANTA

SECCIO BB'

LAMINA 3

LAMINA 4

LAMINA 5

Resumim, el 54 % que representen els fragments amb un acabat polit i espatulat, junt amb el 51 % de fragments que tenen un desengreixant petit o inapreciable; la seva «textura» és la d'una acurada fabricació.

Pel que fa als colors, el 40 % de fragments amb una coloració gris-negre i el 46 % amb una coloració vermella-marronosa, ens demostren que

no hi va haver una preferència a l'hora d'utilitzar, en el procés de cocció, un foc reductor (que implica una oxigenació escassa i per tant un color fosc) o un foc oxidant (que implica una oxigenació forta i per tant un color vermell).

- decoracions (veure làmines 6 i 7) — tècnica de la impressió, representa el 9,5 %.

IMPRESSIO	DIGITAL	000	3
	ESTAMPAT	000	1
PLASTICA	CORDO IMPRES		3
	C. MULTIPLE		1
	SOBREIMPOS. DIGIT-UNGUL		1
INCISIO	SENZILLA	///	1
	FULLA ACACIA		1
	ESPINA PEIX		6
	ZIGA ZAGUES		1
	HORIZZONTAL	===	3
	AL BIAIX		1
ACANALATS	HORIZZONTAL	=	10
PLASTICA	MUGRO		2
COMPOSTES	ACANALAT + IMPRESSIO	//0	1
	EXCISIONS + ACANALAT		1
	INCISIONS + ACANALAT		1
	MAILHACIA		1
	C IMPRES + INCISIONS		1
TOTAL			39

LAMINA 6

Aquesta tècnica apareix ja en el Bronze Mig i continua en el Bronze Final (Guilaine, 1972, pàgs. 160 i 307). Trobem paral·lels a la zona dels Pirineus Orientals (Guilaine, fig. 86, 6), a Serinyà (Tarrús, 1978, fig. 427), a la Cova Mariver (Tarrús, 1979, fig. 25), a la Fonollera (Pons, 1977, làmina 29, 1), a la Cova de Bora Tuna (Puertas, 1974, figs. 388, 389).

- tècnica de la incisió, representa el 29,5%. A la Cova de les Monges podem distingir entre dos grups de motius realitzats segons aquesta tècnica, per una banda el anomenat *tipus cerdà* (ziga-zagues, espina de peix, fulles d'acàcia, incisions lenticulars), que apareix a Sant Feliu de Llò en

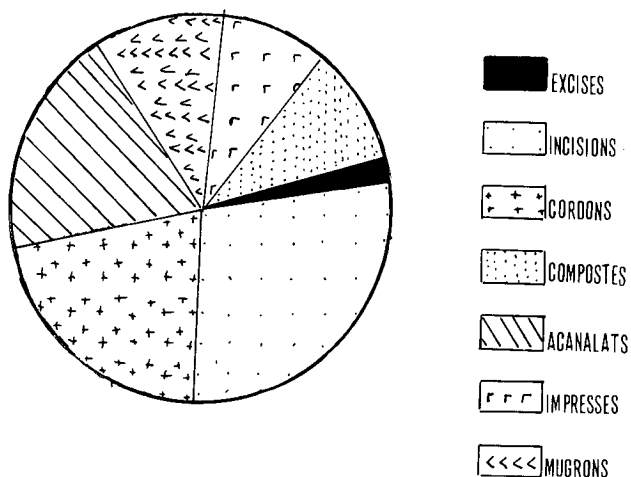
			EST	OEST	SUD	SUD	TOTAL		
IMPRESSIO	DIGITAL	00	2	1		1	4		
	UNGULADA	((				1	1		
	PUNTILLAT		1				1		
PLASTICA	CORDO IMPRES		2	2	4	4	12		
	C. LLIS		1	1	1	1	4		
	C. INCIS						1		
INCISIO	SENZILLA	///	3		3		6		
	ESPINA PEIX				2	1	3		
	ZIGA ZAGUES			1	1	1	3		
	HORIZZONTAL	==	2				2		
	LENTICULARS		1				1		
	AL BIAIX			2		1	3		
EXCISA					2		2		
ACANALATS	HORIZZONTALS	=	1		4	1	1	8	
	VERTICALS				1		1		
	OBLIC	//		1			1		
PLASTICA	MUGRO		2	1	1	1	2	7	
	M. IMPRES					1	1		
	M. PLA					1	1		
COMPOSTES	ACANALATS + INCISIO					1	1	2	
	MAILHACIA					2		2	
TOTAL			13	10	20	7	12	4	66

LAMINA 7

un contexte del Bronze Final IIIB -1.ª Edat del Ferro, amb ceràmica que correspon al segon grup que també trobem representat a la Cova de les Monges i que correspon a Mailhac I (Campmajó-Padró, 1978, pàg. 93).

Troblem paral·lels a Serinyà (Tarrús, 1978, figs. 255, 256), a la Cerdanya (Campmajó-Padró, 1978, fig. 3, 13; Guilaine, 1972, figura 63, 5, 6, 7); a la Bora Tuna (Puertas, 1974, fig. 426), a la Fonollera (Pons, 1977, làmines 27 i 28).

El segon grup és el que anomenem *tipus mailhacià* (amb figures realitzades amb una incisió doble); a la Cova de les Monges, només trobem el motiu de meandres, asso-

LAMINA 8

ciat amb acanalats, la qual cosa també és típica a Mailhac (Louis-Taffanel, 1958, pàgina 148, figs. 123, 175).

- acanalats, representa el 19 %.

Tenen una cronologia força definida, apareixen en el Bronze Final II, per desaparèixer en el Bronze Final IIIB, encara que no totalment (Guilaine, 1972, pàgs. 205 i 307).

A la Cova de les Monges els trobem associats a diferents tècniques, la impressió, l'excisió, la incisió.

Troblem paral·lels a Sant Feliu de Llò (Campmajó-Padró, 1978, fig. 3, 2), la Fonollera (Pons, 1977, làm. 26, 1-6), Bora Tuna (Puertas, 1974, figs. 753, 766, 190), Odeillo Via (Guilaine, 1972, fig. 67, 5).

- excisió, representa un 1,90 %;
- els fragments amb una decoració composta, és a dir els que reuneixen dos tipus de tècniques decoratives o bé repeteixen la mateixa, representen el 8,6 %;
- decoracions plàstiques en podem fer dos grups:

cordons (llisos, impressos, incisos), que representen el 21 %; apareixen ja en el Bronze Antic i perduren fins la 1.ª Edat del Ferro (Guilaine, 1972, pàg. 158). Se l'inclou com un motiu característic en el grup de jaciments amb decoració tipus cerdà (Campmajó-Padró, 1978, pàg. 193);

mugrons, representa el 10,5 %, apareixen a tots els períodes de l'Edat del Bronze. Trobem paral·lels a Sant Feliu de Llò (Campmajó, 1976, fig. 2, 11), a la Fonollera (Pons, 1977, làm. 33, 1-5).

- pentinats, només en trobem tres fragments.
- *formes* (Py i Dedet, 1975)
  - vores, tenim un total de 212 fragments de vores, de les quals 83 presenten un o més bisells, amb un percentatge del 28,91 %. Les vores bisellades apareixen amb el Bronze Final II, com una influència dels Camps d'Urnes. Normalment, apareixen en vasos de pasta fina i en formes obertes com plats, tapadores, o bols.

D'aquest total de 212 vores, 42 tenen decoració, i representen el 14,63 %. Aquestes vores decorades apareixen en contextes del Bronze Final II a la Fonollera (Pons, 1977, làm. 19, 1-9), a Serinyà (Tarrús, 1978, figs. 430, 404, 407, 408), Porta Lloret (Vilaseca, 1957, pàg. 103), a la Cova 120 (Soler, 1980, pàgs. 21-25), a Bora Tuna (Puertas, 1974, figs. 364, 365, 367) (veure làmines 9, 10, 11, 12);

- bases, en trobem un total de 32, de les quals 17 són planeres, que amb un percentatge del 53,12 % no és significatiu.

En hi han 8 d'engruixides, que representen un percentatge del 25 %.

Les bases aixecades o amb peu ens donen una cronologia molt més concreta, la del Bronze Final IIIB, així el percentatge del 18,75 % que representen, és del tot significatiu (veure làmines 9 i 13).

- d'altres formes:

apèndix de botó, en tenim tres, circulars. D'influència nord-italiana (Guilaine, 1972, pàgs. 197-200), apareixen en contextes del Bronze Mig i Final, associats amb les tasses carenades, i són freqüents en jaciments amb ceràmica tipus cerdà. Paral·lels a Sant Feliu de Llò (Campmajó-Padró, 1978, pàg. 193), a la Fonollera (Pons, 1977, làm. 15, 2), a la Cova 120 (Soler, 1980, figura 4, 12);

fusaiola, només un exemplar, que presenta un perfil bicònic, carena a la part mitja del cos, amb les cares superior i inferior planes.

TIPOLOGIA DE FORMES

Per tal de resoldre l'alt índex de fragmentació, hem agrupat tots els fragments ceràmics, intentant establir una diferenciació formal, a partir d'una sèrie de trets que més es repeteixen, rementant-nos a formes que es donen en contextes cronològics semblants.

Hem distingit, en primer lloc, entre vasos oberts i vasos tancats, a partir de la relació establerta entre el diàmetre de la vora i l'alçada total del vas:

- diàmetre de la vora menor que l'alçada total del vas, tenim un vas tancat, urna;
- diàmetre de la vora major que l'alçada total del vas, tenim un vas obert, tassa, bol, plat/tapadora.

Hem donat un número al tipus i distingit amb lletres les variants que es presentin, ja sigui per elements formals o decoratius. Normalment un tipus només inclou o vasos oberts o vasos tancats; però, al tipus 3, hi trobem una excepció: la variant «a» és una forma oberta, dintre d'un conjunt de vasos tancats.

Relacionem determinades decoracions amb determinades formes de vasos; per exemple: acanalats interiors amb plats/tapadores, la decoració d'espina de peix amb qualsevol variant del tipus 3, mentre mugrons i cordons impressos els associem tant a la forma 1, com a la 2.

C02	C03	C04	C19	C29				TOTALS
								
1	3	1	5	1				11
D01	D03	D04	D07	D11	D19	D29	D59	
								
10	1	5	1	2	5	5	1	30
E01	E02	E04	E11	E12	E19	E21	E29	
								
3	2	4	4	2	5	1	1	22
F01	F02	F04	F05	F07	F08	F09	F29	
								
3	1	2	2	2	3	2	1	16
G01	G02	G04	G07					
								
3	1	7	3					14
H01(I)	H02							
								
1	1							2
								95

TAULA

11A	12A	12B	13A	42A	43C	TOTAL
						
2	3	2	2	1	1	11

TAULA

	N.HALLSTATIC	DAVANT COVA	EST 1-2	OEST 1-2	SUD 3-4	SUD 5-6	TOTAL
C01		8	1	1	2		12
C02					1		1
C03						1	1
C07						1	1
C11				1	1		2
C19		2	2		2		6
C21				1			1
TOTAL		10	3	3	6		24

TAULA

	N.HALLSTATIC	DAVANT COVA	EST 1-2	OEST 1-2	SUD 3 4	SUD 5 6	TOTAL
D01			4		1		5
D02					1		1
D04		1	1		1	2	5
D07						1	1
D08		1					1
D09					2		2
D11		2	3	2			7
D14				1			1
D15		1					1
D18				1			1
D19		1	3	1	1	1	7
D21		1	1				2
D29		1	1				2
TOTAL		8	12	6	4	6	36

TAULA

NHALLSTTATIC DAVANT COVA EST 1 2 DEST 1 2 SUD 3-4 SUD 5-6 TOTAL

				EST 1 2	DEST 1 2	SUD 3-4	SUD 5-6	TOTAL
E01				1	1			2
E02		2			1			3
E04		3	2		1			6
E07			2				1	3
E09		1						1
E11				1				1
E12		1		4		1		6
E19		1		4		2	1	8
TOTAL		8	4	10	3	3	2	30

TAULA

NHALLSTTATIC DAVANT COVA EST 1 2 DEST 1 2 SUD 3 4 SUD 5 6 TOTAL

				EST 1 2	DEST 1 2	SUD 3 4	SUD 5 6	TOTAL
F01		7	7	1	2		1	18
F02			1				1	2
F04		5	7	3	1		2	18
F07		5	3	2	2	4	2	18
F09			1	1			1	3
F19			3	1				4
F49				1				1
F01(C)				2				2
F01(I)		1						1
F04(D)						1		1
F04(E)							1	1
F04(G)					1	1	1	3
F04(I)				1		1		2
TOTAL		18	22	12	6	7	9	74

LAMINA 11

TAULA

	N.HALLSTATIC	DAVANT COVA	EST 1-2	OEST 1-2	SUD 3-4	SUD 5-6	TOTAL
G01		3		1			4
G02		1			1		2
G03		1					1
G04		1	2			2	5
G07		4	2	1	1	1	9
G09				1			1
TOTAL		10	4	2	1	2	22

TAULA

	N.HALLSTATIC	DAVANT COVA	EST 1-2	OEST 1-2	SUD 3-4	SUD 5-6	TOTAL
H01					2		2
H04						1	1
H04 (I)			1				1
TOTAL			1		2	1	4

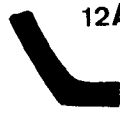

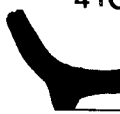

TAULA

	N.HALLSTATIC	DAVANT COVA	EST 1 2	OEST 1 2	SUD 3 4	SUD 5 6	TOTAL
I07		1					
TOTAL		1					1

TAULA

	N.HALLSTATIC	DAVANT COVA	EST 1 2	OEST 1 2	SUD 3 4	SUD 5 6	TOTAL
B01			1				
TOTAL			1				1

TAULA

	N HALLSTATIC	DAVANT COVA	EST 1-2	DEST 1-2	SUD 3-4	SUD 5-6	TOTAL
11A 		1			1		2
12A 	1	2			1	1	5
11B 		1		2	1		4
12B 		1	1				2
13A 	1				1	1	3
21A 					1		1
41A 				1	1		2
41C 					1		1
52B 			1				1
TOTAL	2	5	2	3	7	2	21

tipus 1:

Forma tancada. Urna.

Diàmetre de la vora més estret que el de la carena. Parets del coll, paral·leles, dirigides cap a l'interior. Panxa globular. Base plana.

Cap variant.

Hi associem la decoració de mugrons o cordons impressos.

Tradicció en el Bronze Antic (Guilaine, 1972, pàgina 68, figs. 17,8 i 47,9; Roudil, 1972, pàg. 235) (veure làmina 14).

tipus 2:

• variant «a». Forma tancada. Urna.

Diàmetre de la vora pràcticament igual al de la panxa. Vora lleugerament exvasada. Coll no-diferenciat. Perfil sinuós. Base plana.

Hi associem la decoració de mugrons o cordons impressos.

• variant «b». Forma tancada. Urna.

Diàmetre de la vora més gran que el de la panxa. Vora convexa. Coll no-diferenciat. Perfil més acubat. Base plana. Hi associem la decoració de mugrons o cordons impressos.

• variant «c». Forma tancada. Urna.

Diàmetre de la vora clarament més petit que el de la panxa. Vora, cap endins. Coll no-diferenciat. Base plana.

Hi associem la decoració de mugrons o cordons impressos. Tradició en el Bronze Antic (Guilaine, 1972, pàg. 68, figs. 17,7; 17,9; 58,2 i 74,3) (veure làmina 14).

tipus 3:

• variant «a». Forma oberta. Escudella.

Vora força exvasada, amb un diàmetre lleugerament superior a l'alçada de la peça. Cos globular. Base plana.

Hi associem la decoració d'espina de peix, acàcia o altres tipus d'incisions, a la part alta de la panxa.

• variant «b». Forma tancada. Urna.

Vora exvasada. Cos globular. Base plana.

Hi associem la decoració d'espina de peix, acàcia o altres tipus d'incisió.

• variant «c». Forma tancada. Urna.

Coll diferenciat, divergent o paral·lel. Cos globular. Base plana.

Hi associem la decoració d'espina de peix, acàcia o altres tipus d'incisions.

• variant «d». Forma tancada. Urna.

Coll diferenciat, divergent o paral·lel. Cos globular. Base plana.

L'única diferència amb les anteriors és que té un cordó imprès a la inflexió entre el coll i la panxa.

Totes les variants caracteritzades pel seu coll «evasé», són, doncs, una influència Camp d'Urnes Antics o Bronze Final II (Guilaine, 1972, pàg. 222, fig. 94,6; Roudil, 1972, pàg. 236). És una forma nova (veure làmina 14).

tipus 4:

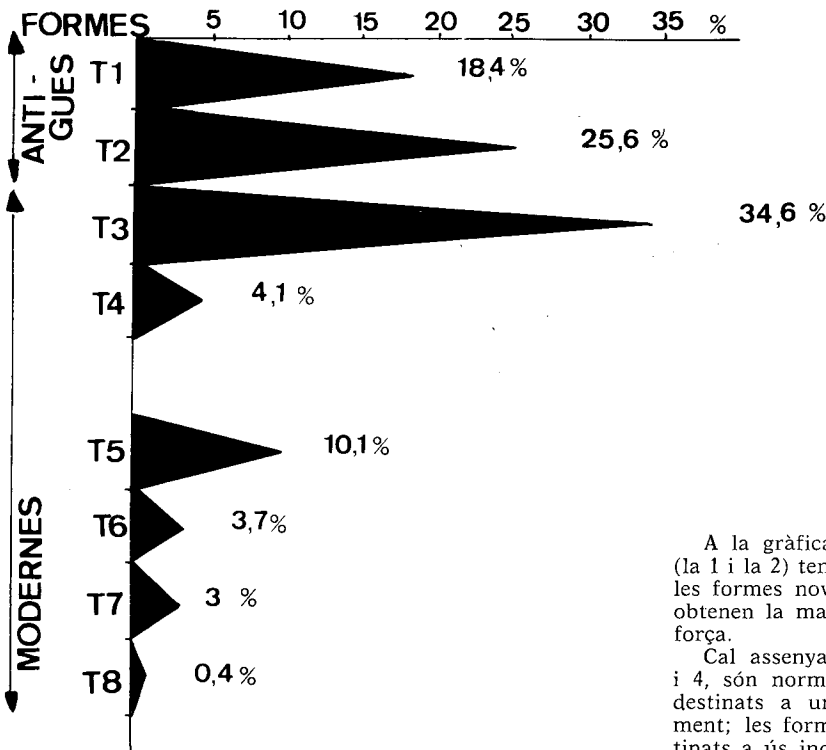
Forma tancada. Urna.

Vora exvasada. Coll alt, paral·lel, convergent o divergent. Carena marcada. Base plana o aixecada.

Hi associem una decoració d'acanalats o de tipus mailhacià. Es corresponen amb la urna de Sassenay (Sandars, 1957). Se li dona una cronologia del Bronze Final II-III (Roudil, 1972, pàg. 238; Guilaine, 1972, fig. 89,7). És una forma nova (veure làmina 15).

tipus 5:

• variant «a». Forma oberta. Bol.

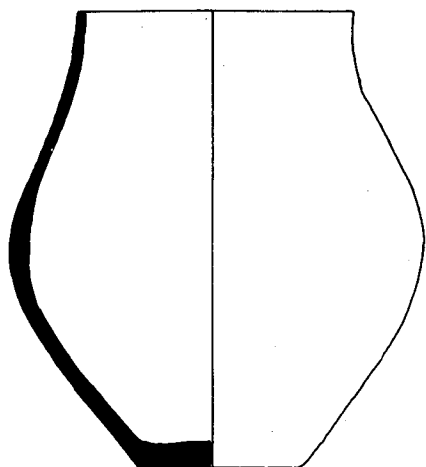

LAMINA 16

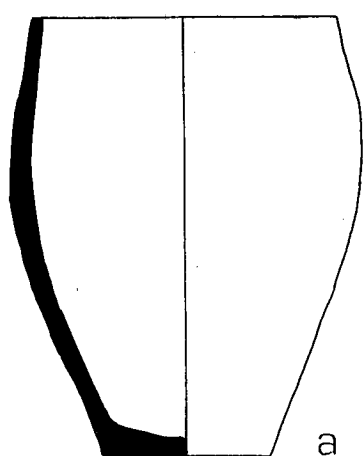
A la gràfica podem observar que les formes antigues (la 1 i la 2) tenen un percentatge del 44 %, mentre la resta, les formes noves, obtenen el 56 %. És a dir, les novetats obtenen la majoria, però les tradicions es mantenen amb força.

Cal assenyalar, també, que mentre les formes 1, 2, 3 i 4, són normalment vasos de mida gran, i sembla que destinats a un ús comunitari de cuina o de magatzem; les formes 5, 6, 7 i 8 són vasos de mida petita destinats a ús individual.

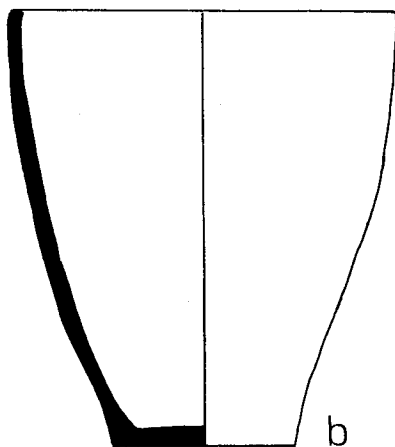
FORMA TIPUS 1

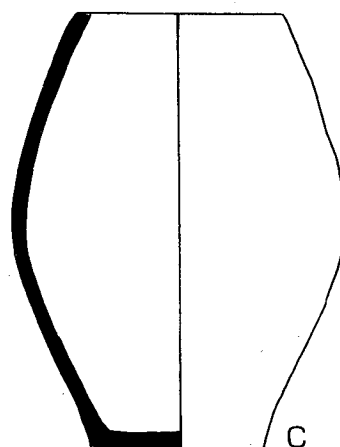
FORMA TIPUS 2

a

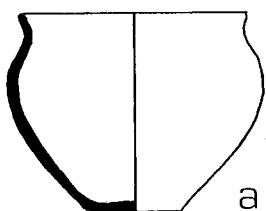

b

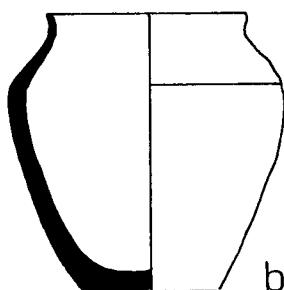

c

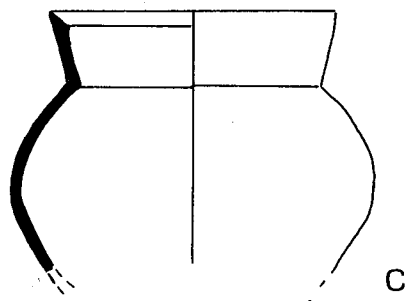
FORMA TIPUS 3

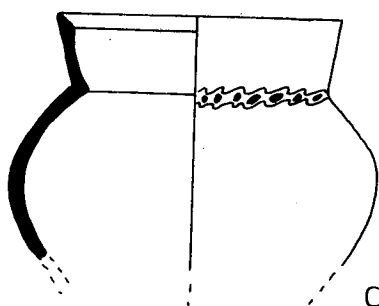
a

b

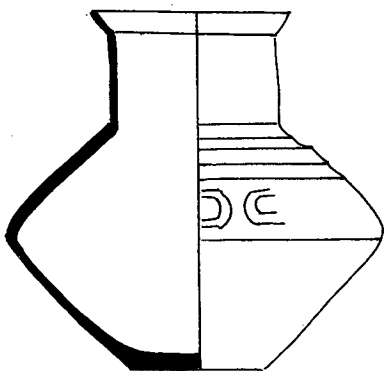

c

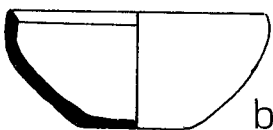
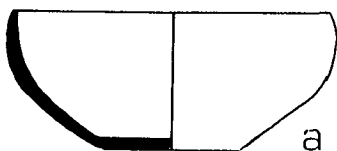

d

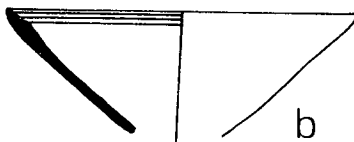
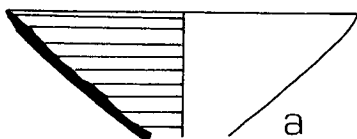
FORMA TIPUS 4

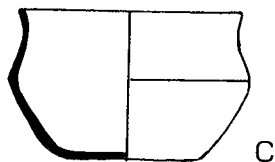
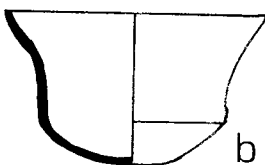
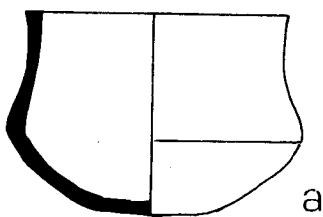
FORMA TIPUS 5

FORMA TIPUS 6

FORMA TIPUS 7

FORMA TIPUS 8

Parets convexes. Base plana, umbilicada o convexa.

- variant «b». Forma oberta. Bol.

Parets convexes. Llavi bisellat. Base plana, umbilicada o convexa.

- variant «c». Forma oberta. Bol.

Parets convexes. Llavi lleugerament exvasat. Base plana, umbilicada o convexa.

- variant «d». Forma oberta. Bol.

Llavi bisellat, vora exvasada. Parets convexes. Base plana, umbilicada o convexa.

Apareixen a tota l'Edat del Bronze, però és en el Bronze Final IIIA, quan pren la vora bisellada i/o la decoració incisa doble amb motius de meandres o línies horitzontals (Guilaine, 1972, figura 123,17; fig. 119,11; Pons, 1977, làms. 9, 3, 5; Puertas, 1974).

És una forma antiga que pren característiques noves (veure làmina 15).

tipus 6:

- variant «a». Forma oberta. Plat/tapadora.

Parets rectes. Acanalats interiors.

- variant «b». Forma oberta. Plat/tapadora.

Parets rectes. Llavi bisellat.

No apareixen abans del Bronze Final, poden presentar la base plana o umbilicada, i normalment duen una decoració acanalada concèntrica (Roudil, 1972, pàg. 238; Guilaine, 1972, figs. 89,7-14 i 94,1,4,7).

És una forma nova (veure làmina 15).

tipus 7:

- variant «a». Forma oberta. Tassa carenada.

Diàmetre de la vora més petit o igual al de la carena. Mentre l'alçada, des de la carena a la vora, és superior a la de la base a la carena (carena baixa).

- variant «b». Forma oberta. Tassa carenada.

Diàmetre de la vora més gran que el de la carena (exageradament). L'alçada des de la carena a la vora és més grossa que des de la carena a la base (carena baixa).

- variant «c». Forma oberta. Tassa carenada.

Diàmetre de la vora lleugerament més gran que el de la vora. Carena situada a la part mitja del cos. Base plana o umbilicada.

Les tres variants poden dur apèndixs de botó.

Apareix en el Bronze Antic, mentre que és en el Bronze Mig quan adopta l'apèndix de botó degut a influències italianes. Apareix al Sud Peninsular i a Portugal (Roudil, 1972, pàg. 235; Guilaine, 1972, figs. 16,3,5; 46,1-8 i 65,11,12; Arteaga-Serna, 1975; González Prat, 1979).

És una forma nova (veure làmina 15).

Tipus 8:

Forma oberta. Tassa.

Parets exvasades. Sense carena. Base plana. Nansa acintada, sobresortint de la vora.

Apareix al bronze Antic-Mig (Guilaine, 1972, figures 22,3 i 57,7) (veure làmina 15).

ALTRES MATERIALS

Metàlics

A la Cova de les Monges s'ha trobat, en primer

lloc, un petit punxó de bronze («álène»), de 2,8 cm. de llargada i secció quadrada; aquesta és una peça típica del Calcolític, que es troba també en contextes del Bronze Antic, com perduració de l'anterior (Roudil, 1972, fig. 2,1; Guilaine, 1972, fig. 25,4).

Dues anelles, de bronze, que amiden al voltant de 1,5 cm. de diàmetre exterior.

Una punta de fletxa, de bronze, amb aletes i nerviació central, que són fòssils directors a Mailhac I, és a dir del Bronze Final IIIB, al Rosselló i al Llenguadoc (Guilaine, 1972, fig. 125, 4-13).

I finalment, la peça que més problemes planteja, una anella de bronze amb una lamineta de ferro aplicada. Aquesta associació dels dos metalls la trobem en altres jaciments i, normalment, en objectes d'ornament, però sempre amb contextes més tardans que el de la Cova de les Monges. A Anglès, hi trobem cadenetes amb anelles de bronze i ferro, ganivets de ferro i bronze, amb una cronologia de finals del VII (núm. inv. general del Museu de Girona: 200.336 i 200.337). A la Necròpolis N.-E. d'Empúries, a la incineració número 17, hi ha una fíbula de bronze amb incrustacions de ferro (Almagro, 1955, pàgs. 395-396), que es pot datar de finals del segle IV a.C. (Barberà, 1971).

Objectes lítics

Tenim 7 peces de sílex i una de quars. Entre les quals s'hi poden reconèixer un nucli i dues laminetes en sílex; malgrat les altres presenten algun retoc, són peces completament atípiques.

Hi ha també dues làmines de calcita, sense retocs.

Objectes en os

Un gra d'enfilall, que és una pervivència del Bronze Antic o Mig (Pericot, 1950, pàg. 117).

Una punta de fletxa amb aletes i un llarg pecunclle, que li determina una funció votiva. Són corrents en el Bronze Antic i perduren en el Mig (Guilaine, 1972; figs. 27,1,2; 12,8; 12,9; 41,4; 41,5).

FAUNA

Dels 702 fragments osteodontqueròntics trobats a la Cova de les Monges, només 219 són determinables, és a dir que podem establir a quina part de l'esquelet i a quina espècie pertanyen.

Per espècies es reparteixen de la següent manera:

- oviçàprids: 116 fragments, que representen un 52,96 % del total de fragments determinables;
- porc: 50 fragments, que representen el 22,8 %;
- bou: 47 fragments, que representen el 21,46 per cent;
- cérvol: 6 fragments, que representen el 2,7 %.

S'han trobat 10 fragments cremats i 4 bollits, tots indeterminables, la qual cosa ens indica una

diversificació a l'hora de preparar els aliments. S'ha trobat, també, una scàpula retallada.

L'alt percentatge de fragments no determinables ens indica un aprofitament total. Aquest esbossinament que han patit, es deu a la recerca del moll dels ossos. No hi ha una preferència per cap part del cos, en detriment d'una altra.

Cal destacar que els animals domèstics representen un 97,3 % enfrontat al 2,7 % d'animals salvatges. Deduïm, doncs, que es tracta d'un hàbitat de gent pastora —per l'important percentatge d'ovicàprids i pel minço percentatge de cacera, la qual té un paper important en les societats agrícoles— amb un cert grau de sedentarització, que ens assegura l'important percentatge de les troballes de porc.

El predomini dels ovicàprids es deu al seu aprofitament total (carn, llet, llana, os, pell) i la seva adaptació a un medi forestal.

CONCLUSIONS

Veiem, doncs, enfrontades a l'existència de formes antigues, com els grans vasos sense coll diferenciat o els gran atuells ovoides, les urnes amb vora exvasada, els plats/tapadores amb acanalats interiors, els bols amb vora bisellada i les tasses carenades.

Hi trobem una fletxa de bronze, però, també, una fletxa d'os i un punxó de bronze que ens indiquen una tradició que ve del Bronze Antic, si no de més endarrera. Trobem ceràmica amb decoració mailhaciana, però en quantitats ínfimes respecte a l'autòctona, representada per la decoració tipus cerdà.

L'estudi, somer, de la fauna, ens aporta més dades. Podem dir que es tracta d'una població pastora, amb una ramaderia ben establerta, basada en els ovicàprids, i amb una certa importància del porc, que li dona una caire de sedentarització.

Abans de concloure, hem d'afegir, però, que lamentablement el material de la Cova de les Monges ha estat estudiat en el seu aspecte formal, puix que està mancat de les dades fiables que acompanyen les troballes d'una excavació científica i metòdica. Creiem en la possibilitat de l'existència de diferents nivells d'habitació, que ens haguessin matitzat el període transicional Bronze-Ferro (estem pensant en l'anella de bronze amb aplicació d'una lamineta de ferro).

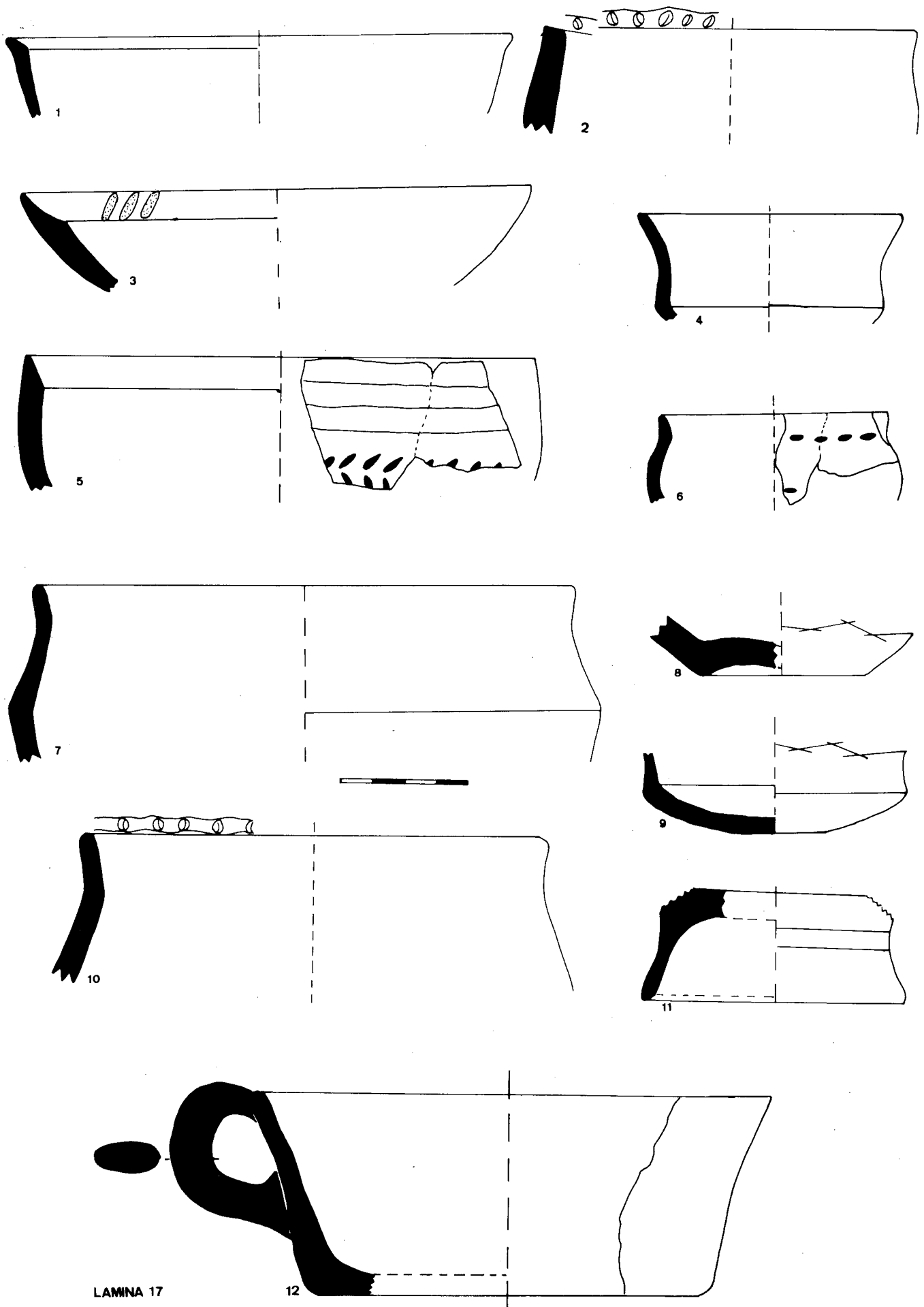
Podem parlar, doncs, d'un grup de forta tradició indígena davant les novetats transpirinenques que li arriben, i el colloquem cronològicament en el Bronze Final IIIB (850-725 a.C.).

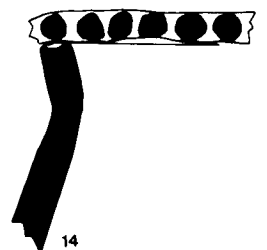
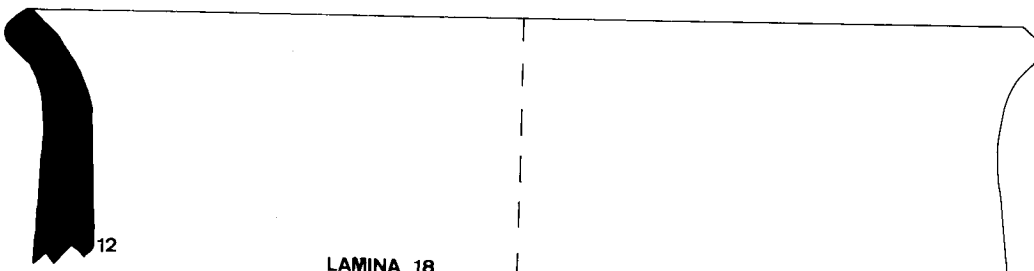
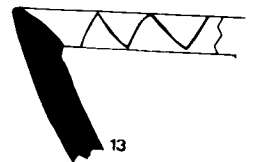
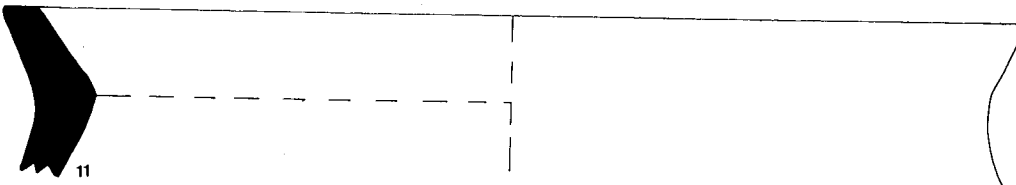
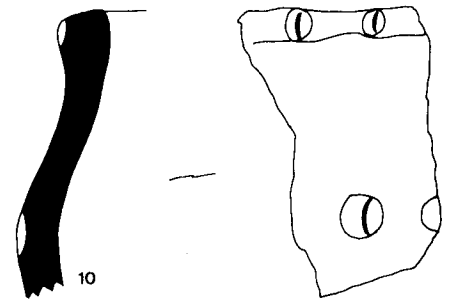
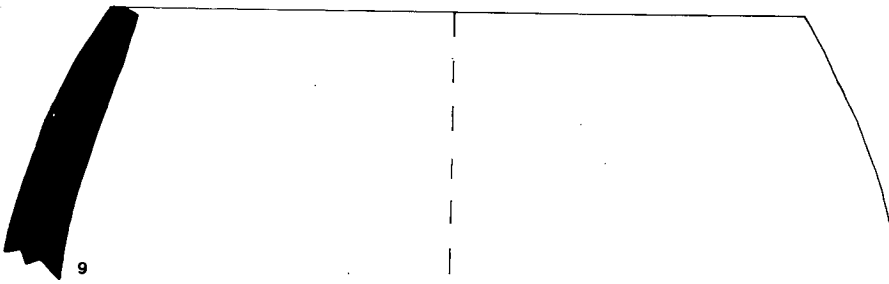
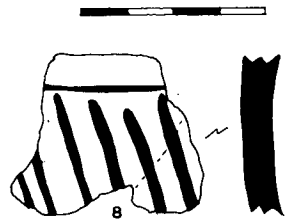
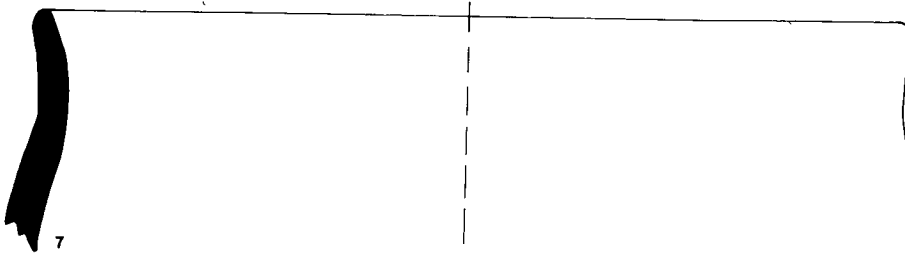
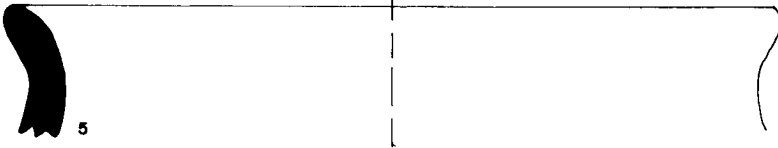
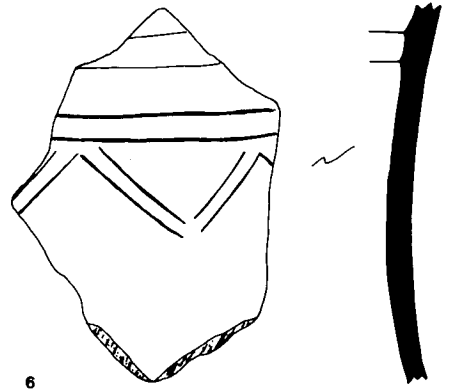
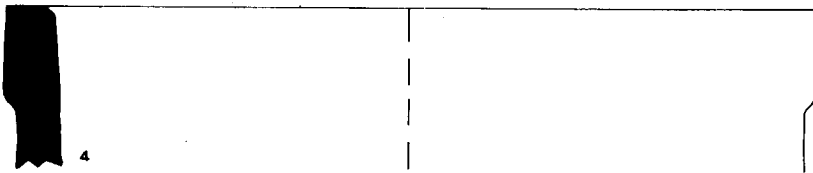
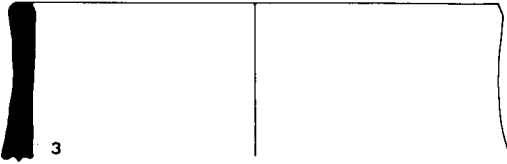
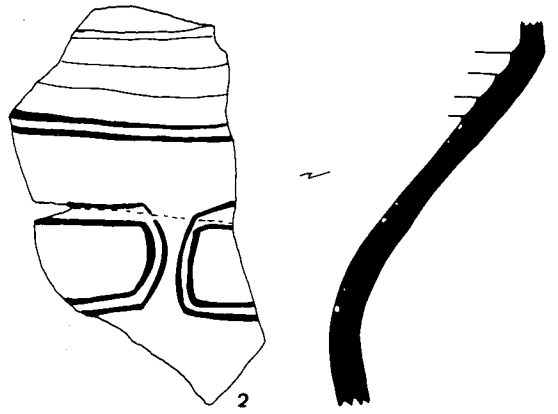
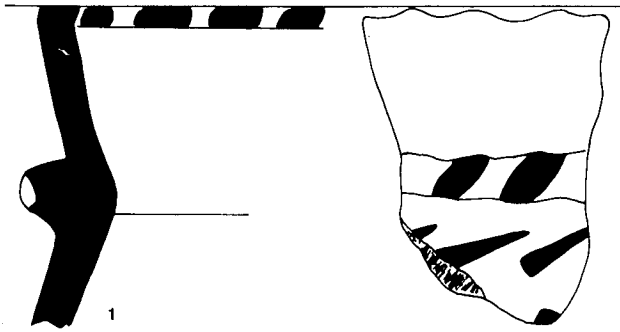
Les làmines que segueixen a les pàgines següents, corresponen a materials procedents de la Cova de les Monges de Sadernes (Alta Garrotxa).

BIBLIOGRAFIA

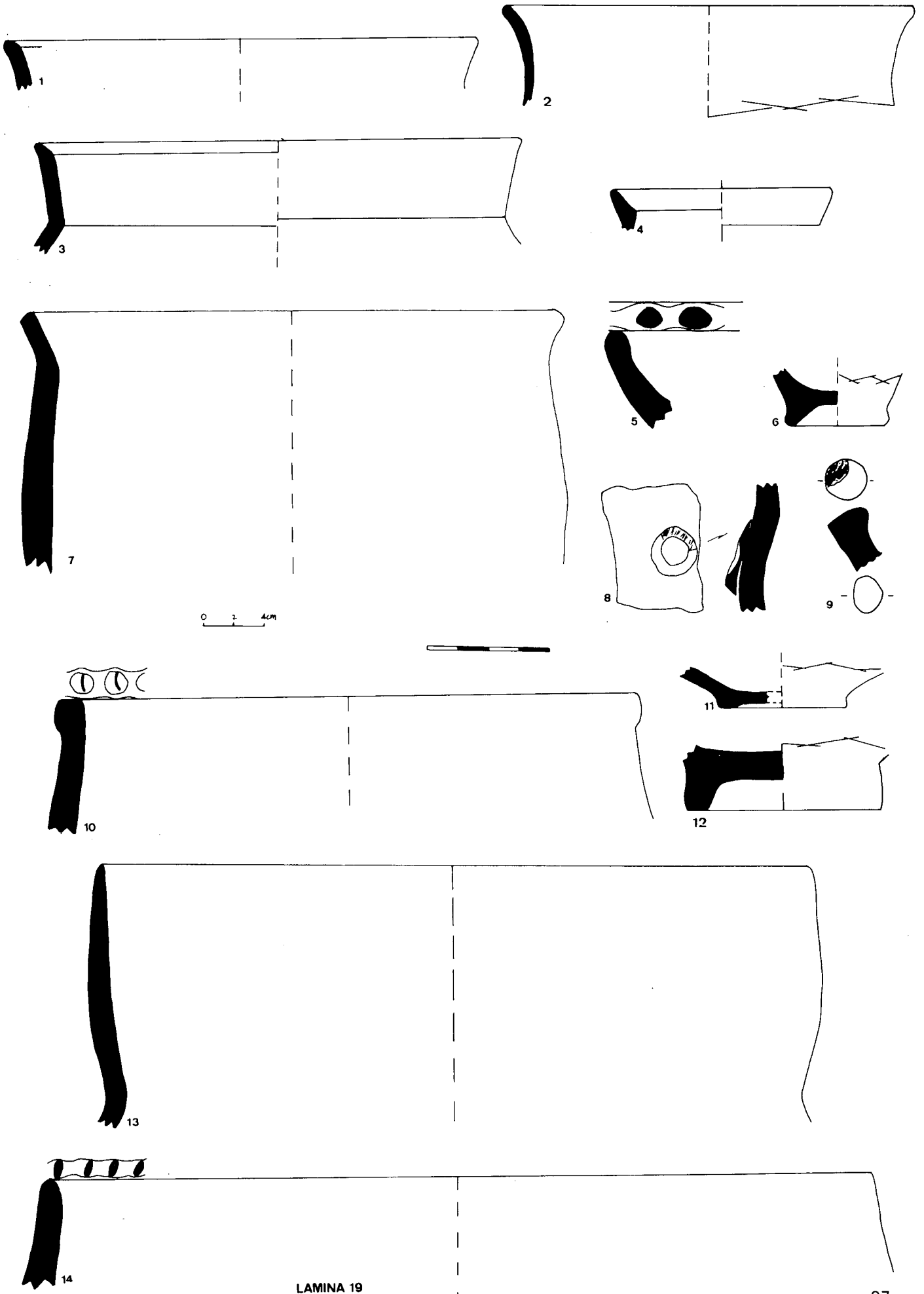
- ALMAGRO, M.: *Las Necrópolis de Ampurias*. 2 vols. Barcelona, 1953.
- ARTEAGA, O., i SERNA, M.-R.: *Los saladares 71*, a *Noticiario Arqueológico Hispánico*. *Arqueologia*, 3. Madrid, 1975, pàgs. 7-140.
- BARBERA, J.: *Límites cronológicos de la influencia helénica en Ampurias, a través de los ajuares de sus necrópolis*, al *Simposio Internacional de Colonizaciones*. Barcelona, 1971.
- BOTET I SISÓ, J.: *Provincia de Gerona*, a *Geografía General de Catalunya*. Barcelona, 1911.
- CAILLEUX, A., et TAYLOR, G.: *Code Expolaire*. Editions N. Boubée et Cie. París.
- CAMPMAJÓ, P.: *Le site de Lló, a Cypsela*, I. Girona, 1976.
- CAMPMAJÓ, P., i PADRÓ, J.: *Els Ceretans*, al *2on. Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, 1978.
- DANÉS I TORRES, J.: *Préterits Olotins*, 1949.
- GUILAINE, J.: *L'Âge du Bronze en Languedoc Occidental, tal en Roussillon et Ariège*. Mémoires de la Société Préhistorique Française. Tome 9, 1072. París.
- LOUIS, M., et TAFFANEL, O. et J.: *Le premier âge du Fer Languedocien*. 3 vols. Montpellier, 1958.
- MALUQUER DE MOTES, J.: *La cerámica con apéndice de botón y el final de la cultura megalítica en el Nordeste de la Península, a Ampurias*, IV, 1942. Barcelona.
- MALUQUER DE MOTES, J.: *La cultura hallstática en Cataluña, a Ampurias*, VII-VIII, 1945-1946. Barcelona.
- PERICOT, L.: *Los sepulcros megalíticos catalanes y la cultura pirenaica*. Monografías del Instituto de Estudios Pirenaicos. Barcelona, 1950. 2.ª edició.
- PONS, E., i d'altres: *La Fonollera*. Sèrie Monogràfica del S.T.I.A. de Girona, n.º 1. Girona, 1977.
- PONS, E.: *Un grup diferenciado de «Camps d'Urnas», a l'Empordà i comarques veïnes*, al *2on. Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, 1978.
- PUERTAS, C.: *El material hallstático de la Cueva de la Bora Tuna de Llorá (Gerona)*. Tesis de licenciatura. Madrid, 1974, I, inédita.
- PY, M., et DEDET, B.: *Classification de la céramique non tournée protohistorique du Languedoc Méditerranéen*, *Revue Archeologique du Narbonnais*. Suplement 4. París, 1975.
- ROUDIL, J.: *L'Âge du Bronze en Languedoc Oriental*. Mémoires de la Société Préhistorique Française. Tome 10. París, 1972.
- SANDARS, N.-K.: *Bronze Age Cultures in France*. Cambridge at the University Press, 1957.
- SOLE SABARIS: *Geografía de Catalunya*, vol. II. Barcelona, 1694.
- SOLER, N., i d'altres: *La vall de Sadernes i la Cova 120*, al *Butlletí de l'Associació Arqueològica de Girona*, n.º 3. Girona, 1980.
- TAFFANEL, O. et J.: *Les civilisations protohistoriques de la region Narbonnoise d'après les fouilles de Mailhac*, al *2on. Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, 1978.
- TARRUS, J.: *Els nivells ceràmics de les Coves de Serinyà*. Memoria de Licenciatura 1978. Barcelona. Inédita.
- TARRUS, J.: *La Cova Mariver*. Monografies del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 1979.
- VILASECA, D.: *La Cueva de la Porta-Lloret en el antiguo término de Siurana. Montes de Prada, a Ampurias*, XIX-XX, 1957-1958. Barcelona.
- VILASECA, S.: *La Necrópolis de Can Canyis*. Trabajos del Instituto Español de Prehistoria, VIII. Madrid, 1963.
- VILASECA, S.: *A propòsit de l'anomenat Bronze Cerdà, a Cypsela*, I. Girona, 1976.

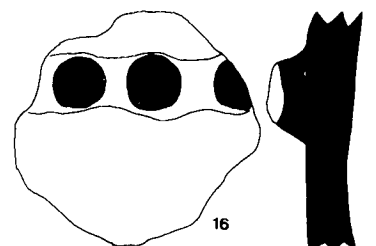
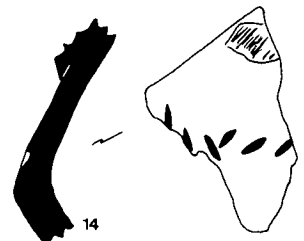
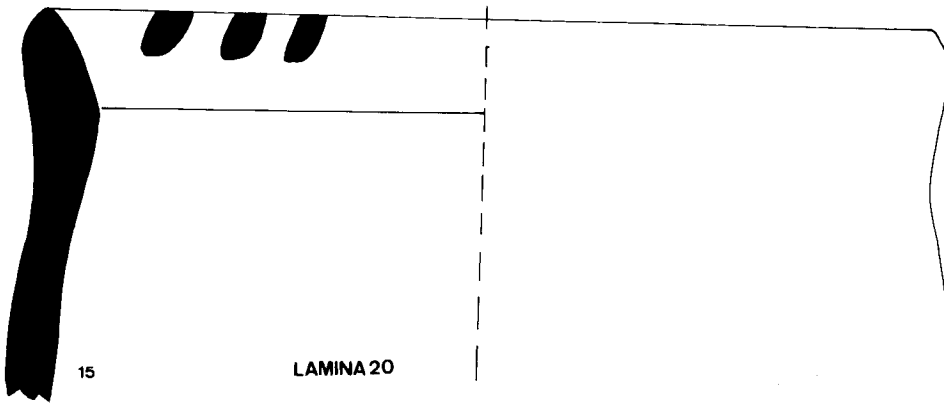
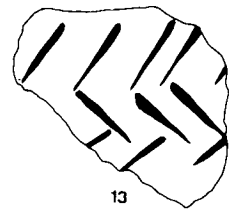
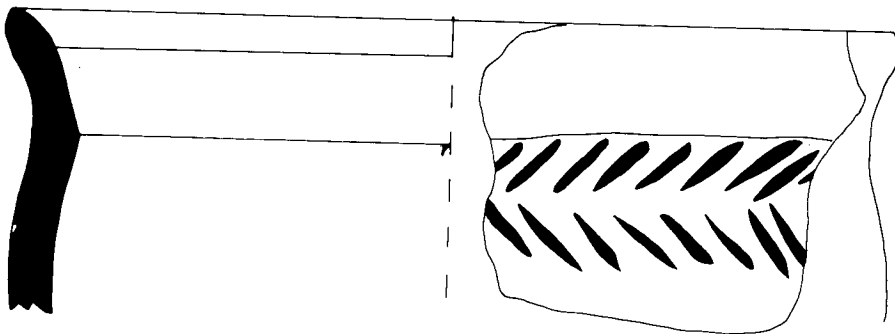
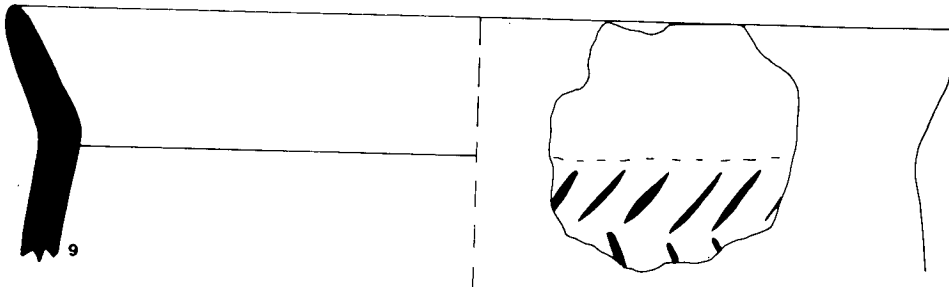
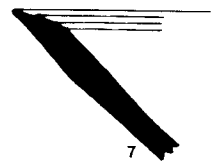
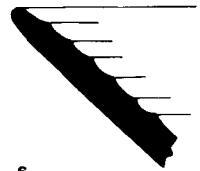
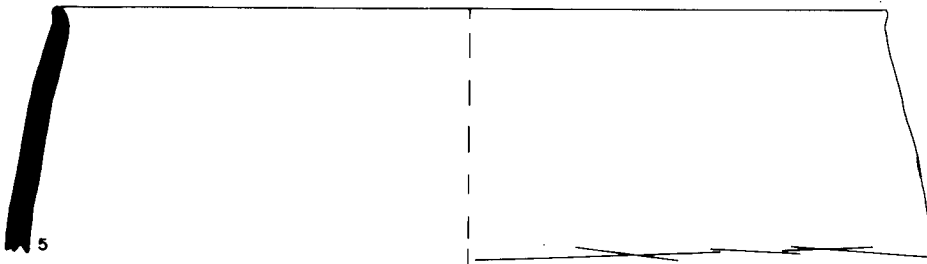
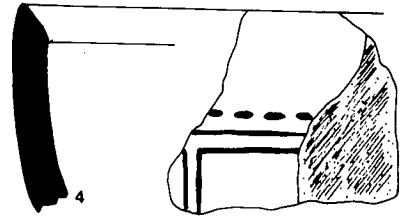
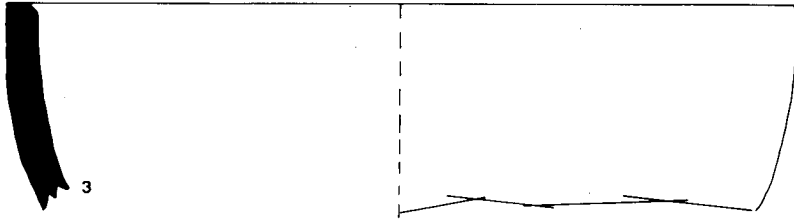
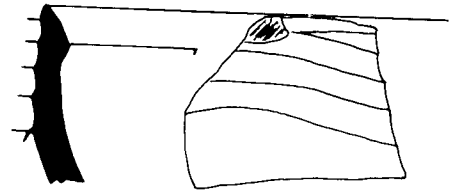
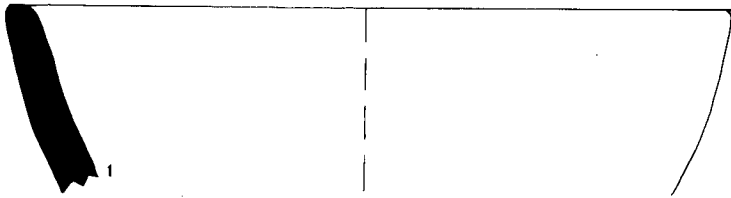

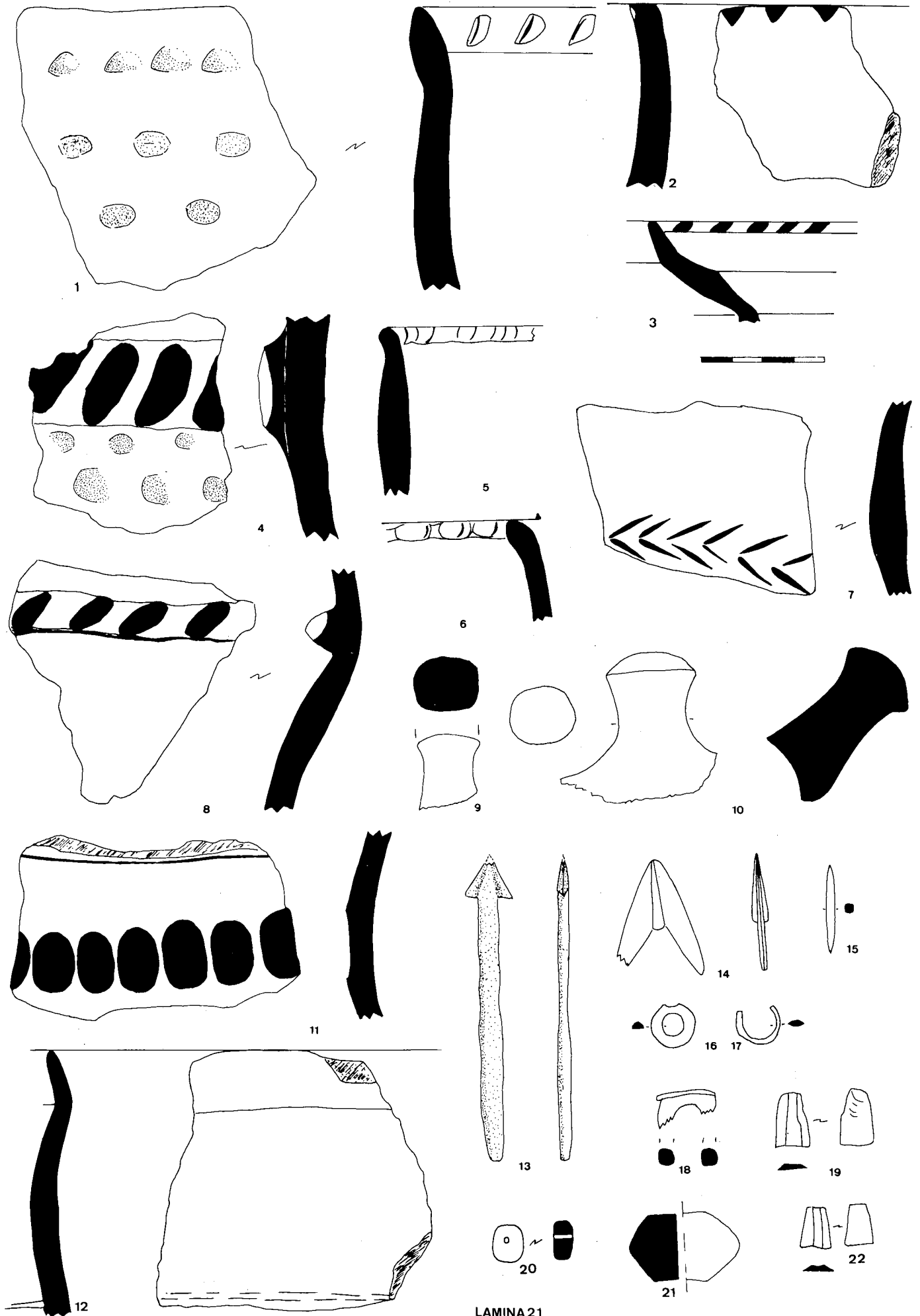
LAMINA 18

0 2 4cm

LAMINA 20

LAMINA 21